

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1927 kl. 3 e. m.

Andra särskilda utskottets memorial i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

Enligt andra särskilda utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hava kamrarna, efter överläggning, fattat skiljaktiga beslut på sätt i det följande omförmäles rörande vissa punkter av utskottets nedan angivna utlåtande, och får utskottet i anledning härav anföra och föreslå följande.

I. Angående utskottets hemställan.

I sitt utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner hade andra särskilda utskottet beträffande upprättande och ombildning av allmänna läroverk hemställt, att riksdagen måtte besluta, att följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga och Piteå, skulle med avseende på det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer (punkt I. B. b. 9. i utskottets hemställan).

I en vid denna punkt fogad reservation hade herr *A. T. A. Wallerius*, under förutsättning av bifall till vad utskottet föreslagit, hemställt, att den ändring måtte vidtagas i vad utskottet under I B b. 9. yrkat, att samrealskolorna i Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga och Piteå skulle, med organisation såsom 5-klassiga, med avseende på det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren godkänt utskottets berörda hemställan med den ändring, som förordats i

den av herr A. T. A. Wallerius därom anförda reservationen, varemot andra kammaren bifallit vad utskottet föreslagit.

Med anledning av vad sålunda förekommit har utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av den skiljaktighet, som alltså förefinnes mellan kamrarnas ifrågavarande beslut.

Vid överbägande av samtliga på denna fråga inverkan omständigheter har utskottet funnit sig böra stanna för att hemställa,

att kamrarna, med frånträdande av sina i nu förevarande punkt förut fattade beslut, må besluta,

dels att följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vimmerby, Filipstad, Askersund, Sala, Köping och Arboga, skola med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer,

dels ock att följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Vadstena, Strömstad och Piteå, skola tillsvidare med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

II. Angående utskottets motivering.

1:o) I sitt utlåtande nr 1 hade andra särskilda utskottet i motiveringen beträffande gymnasiets organisation (sid. 85—86) anført bland annat följande:

»Undersöker man, hur långt man kan gå i fråga om det fria tillvalet, eller, vilket innebär detsamma, huru »ämneskärnorna» böra vara beskaffade, torde svaret på denna fråga i första hand böra bestämmas av de synpunkter rörande gymnasieundervisningens allmänna läggning och mål, som i det föregående antytts. I enlighet härmed bör den fasta ämneskärnan tydligen bestå av ämnen, som giva vederbörande linje dess särskilda karaktär, men ej heller utesluta ämnen, som äro av mer personligt utvecklande och allmänbildande natur.

Vad därefter beträffar frågan om antalet obligatoriska och antalet valfria ämnen samt angående tillämpningen av valfriheten, sammanhänger denna fråga i viss mån med spörsmålet om tidpunkten för specialiseringens inträde. Men i varje fall är det tydligt, att man för att förebygga ämnesträngsel och allt för stor arbetsbelastning samt för att i allmänhet vinna den koncentration, som framhållits såsom nödvändig, måste avsevärt inskränka antalet ämnen.

Då utskottet utgått ifrån att även treårigt gymnasium skall anordnas i den nya skolorganisationen, är det uppenbart, att någon specialisering eller differentiering ej kan äga rum tidigare än tre år före gymnasiekursens slut. För det fyraåriga gymnasiet spelar i nu berörda hänseende den första ringen i huvudsak samma roll som högsta realskolklassen för det treåriga. Frågan blir då, huruvida differentieringen bör omfatta 3 eller 2 år. Här om kunna olika meningar råda, och skäl kunna enligt utskottets mening anföras för båda dessa åsikter.

Tänker man sig först det förra alternativet med en över tre år utbredd differentiering, kan man säga, att härför talar den uppgift, gymnasiet har, att förbereda lärjungarna för deras blivande levnadskall. Skall denna förberedelse kunna bli så effektiv, som omständigheterna medgiva, vore det önskvärt, att den omfattade tre år. Och man skulle vidare kunna sätta i fråga det lämpliga i att låta lärjungarna efter genomgång av realskola eller däremot svarande kurs tillbringa ett år å gymnasiet, under vilket de skulle studera flera ämnen, som efter årets slut skulle nedläggas och för vilka några avslutade kurser svårigen kunde utformas. Enligt denna tankegång borde alltså reduktionen i antalet ämnen ske redan från början. Skolkommisionen har i sitt förslag begränsat ämnena till sju i gymnasiets högsta ring, och samma antal återfinner man i de skolsakkunnigas förslag till timplaner för gymnasiets två högsta ringar. För vinnande av nyss antydda syfte borde således i samtliga tre ringar studierna begränsas till detta antal.

Gäller det sedan att välja ut de ämnen, som skulle utgöra den ovan nämnda kärnan och således vara obligatoriska, anknyter utskottet i avseende härå till de allmänna synpunkter, som förut framhållits, och finner det självklart, att modersmålet ingår i såväl latin- som reallinjens ämneskärnor. Likaledes torde historien med hänsyn till dess utvecklande och uppfostrande betydelse böra tillhöra de obligatoriska ämnena, dock med väsentligt starkare betoning än nu av det i ämnet ingående momentet medborgarkunskap. Självklart är ock, att latin bör vara obligatoriskt på latinlinjen, liksom matematik på reallinjen. Det fjärde obligatoriska ämnet måste, synes det utskottet, vara ett främmande levande språk. Härtill skulle så, enligt vad nyss sagts, komma ytterligare tre ämnen, samtliga genom fria tillval.

En variation av detta alternativ, som synes hava starka skäl för sig, vore att i den obligatoriska ämneskärnan vid sidan om de tre först nämnda ämnena låta ingå tvenne främmande levande språk och således under det första året utsträcka ämnesantalet till åtta. Den minskning i ämnenas antal, som följande år måste äga rum, borde i sådant fall ske antingen genom bortväljande av det ena främmande språket eller genom uteslutande av något bland de förut frivilligt tillvalda ämnena.»

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation (sid. 259 i utskottets utlåtande) hade herr A. T. A. Wallerius hemställt, att, under förutsättning

av bifall till vad utskottet i övrigt hemställt, i utskottets motivering å angivet ställe måtte införas följande stycke:

»Under alla förutsättningar bör enligt utskottets mening undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmas och anordnas, att ämnet kristendom bibehåller sin nuvarande obligatoriska ställning.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit ett under överläggningen framställt yrkande, att i utskottets motivering skulle näst efter det stycke, som å sid. 85 började med orden »Undersöker man» och slutade med »allmänbildade natur», införas ett nytt stycke med den lydelse, som angivits i herr A. T. A. Wallerius å sid. 259 i utlåtandet upptagna reservation; andra kammaren däremot har godkänt utskottets motivering i ovanberörda hänseende.

Utskottet har till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av den skiljaktighet, som sålunda förefinnes mellan kamrarnas nu ifrågavarande beslut, och har utskottet därvid funnit sig böra hemställa,

att kamrarna, med frånträdande av sina förut därutinnan fattade beslut, måtte besluta, att det stycke å sid. 86 i det tryckta utlåtandet, som börjar med orden »Gäller det» och slutar med orden »fria tillval», skall erhålla följande lydelse:

»Gäller det sedan att välja ut de ämnen, som skulle utgöra den ovannämnda kärnan och således vara obligatoriska, anknyter utskottet i avseende härå till de allmänna synpunkter, som förut framhållits, och finner det självklart, att modersmålet ingår i såväl latin- som reallinjens ämneskärnor. Likaledes torde historien med hänsyn till dess utvecklande och uppfostrande betydelse böra tillhöra de obligatoriska ämnena, dock med väsentligt starkare betoning än nu av det i ämnet ingående momentet medborgarskap; *i historieundervisningen torde jämväl vissa ämnesmoment, som för närvarande ingå i kristendomsundervisningen å det högsta gymnasiestadiet, böra inrymmas.* Självklart är ock, att latin bör vara obligatoriskt på latinlinjen, liksom matematik på reallinjen. Det fjärde obligatoriska ämnet måste, synes det utskottet, vara ett främmande levande språk. Härtill skulle så, enligt vad nyss sagts, komma ytterligare tre ämnen, samtliga genom fria tillval.»

2:o) I sitt ovanberörda utlåtande nr 1 hade andra särskilda utskottet vidare under avdelningen III hemställt, att, utom andra, de av herr G. Möller m. fl. och herr P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 254

och II: 417) måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under avdelningarna I och II, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

I vad nu är fråga hade utskottet i anslutning till berörda hemställan å sid. 90—92 i sitt utlåtande anfört följande:

»Utskottet har slutligen att yttra sig beträffande studentexamen. Såsom framgår av ovan lämnade redogörelse, har departementschefen icke ansett tillräckligt vägande skäl förebragta vare sig för studentexamens borttagande eller för dess ersättande med en examen av helt annan karaktär och med annat mål. Och jämväl för censorsinstitutionens bibehållande tala enligt departementschefens mening starka skäl.

Däremot hava motionsvis yrkanden framställts om studentexamens avskaffande. Så har i de av herr Möller m. fl. samt herr P. A. Hansson m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417) yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll. Vidare har av herr Lindhagen (I: 243) yrkats, att riksdagen ville, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, besluta eller hos Kungl. Maj:t förordna till övervägande avskaffandet av den så kallade examen rigorosum. Och slutligen har herr Järte i väckt motion (II: 405) hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förkorta gymnasialstudierna med ett år och att avskaffa den nuvarande studentexamen.

Utskottet anser för sin del skäl tala såväl för som emot studentexamens bibehållande. Det torde ej kunna förnekas, att denna kunskapsprövning genom den kontroll på gymnasiets arbete, den innebär, uppehåller en bestämd nivå hos läroverken och således bidrager till att skapa en enhetlig kunskapstyp samt därjämte giver en garanti för en viss mognad hos abiturienterna. Och censorerna hava helt visst genom sin verksamhet upprätthållit en god förbindelse mellan högskolorna och gymnasiet och därigenom hindrat uppkomsten av en klyfta dem emellan, som eljest måst på något sätt utfyllas.

Å andra sidan har framhållits, att studentexamen i sin nuvarande form är behäftad med vissa brister. Den kan lätteligen vålla jäkt och oro i arbetet samt medföra ett tryck på den föregående undervisningen, som kan inverka skadligt. Det är ej heller uteslutet, att studentexamen kan innebära en lockelse in på den teoretiska bildningsvägen och således bidraga till skapandet av det överflöd på studenter, som allmänt konstaterats.

Utskottet har sökt mot varandra väga de brister, som studentexamens nuvarande anordning uppvisar, och de fördelar, som bibehållandet av en kunskapsprövning av dylik art medför. Det har därvid synts utskottet påtagligt, att fördelarna dock äro övervägande och att ett borttagande av studentexamen icke kan anbefallas, även om vissa jämkningar i avseende på examens anordning kunna vara önskvärda. Utskottet, som således ej kan

tillstyrka det yrkande, som gjorts i förstnämnda två motioner, liksom ej heller herr Lindhagens ovanberörda motion, har intet att erinra mot vad departementschefen i avseende på studentexamen anfört.

Den ståndpunkt, utskottet nu intagit, innebär givetvis också, att utskottet finner den övervakande och kontrollerande verksamhet, som för närvarande utövas av censorerna, alltjämt vara erforderlig och således böra bibehållas.

Vad till sist beträffar den av herr Järte väckta motionen, finner utskottet — oavsett det förhållandet, att utskottet i fråga om studentexamens avskaffande kommit till annat slut än motionären — det av honom i övrigt gjorda yrkandet stå i strid med utskottets principella ståndpunkt beträffande gymnasiet allmänna mål, och anser sig därför jämväl av detta skäl ej kunna tillstyrka ifrågavarande motion.»

I en vid utskottets ovanberörda hemställan fogad reservation hade herr *Olof Olsson* m. fl. förklarat sig anse, att utskottet i anslutning till den uppfattning, som i fråga om studentexamen uttalats i de av herr Möller m. fl. och herr Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417), bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande i dess nuvarande form och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit utskottets berörda hemställan, varemot andra kammaren, med avslag å vad utskottet hemställt i fråga om motionerna I: 254 och II: 417, bifallit den av herr *Olof Olsson* m. fl. i avseende härå avgivna reservationen.

Med anledning av vad sålunda förekommit får utskottet — som visserligen finner frågan om skrivelse till Kungl. Maj:t i förevarande ämne hava förfallit, men som håller för önskvärt, att kamrarnas skiljaktiga uppfattning varder sammanjämkad genom ett uttalande i motiveringen — hemställa,

att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, måtte besluta, att det stycke å sid. 91 i det tryckta utlåtandet, som börjar med orden »Utskottet har» och slutar med orden »studentexamen anfört», skola erhålla följande lydelse:

»Utskottet har sökt mot varandra väga de brister, som studentexamens nuvarande anordning uppvisar, och de fördelar, som bibehållandet av en kunskapsprövning av dylik art medför. Det har därvid synts utskottet påtagligt, att fördelarna dock äro övervägande och att ett borttagande av studentexamen icke kan anbefallas. *Däremot håller utskottet*

före, att vissa jämkningar i studentexamens anordning böra vidtagas, så att densamma framdeles mindre än för närvarande lämnar utrymme för tillfälligheter ävensom att i övrigt i bestämmelserna om dess anordning rent pedagogiska synpunkter och krav varda vederbörligen beaktade. Huruvida en mera genomgripande omläggning av studentexamen i framtiden kommer att bliva nödvändig på grund av studiearbetets omläggning å gymnasiet, saknar utskottet anledning att nu uttala sig om, så mycket mer som det torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t med all uppmärksamhet kommer att följa denna angelägenhet och på grundval av vunna erfarenheter vidtaga de åtgärder, som må anses av omständigheterna påkallade. Utskottet, som således ej kan tillstyrka det yrkande, som gjorts i förstnämnda två motioner, liksom ej heller herr Lindhagens ovanberörda motion, har intet att erinra mot vad departementschefen i avseende på studentexamen anfört.»

Stockholm den 23 maj 1927.

På andra särskilda utskottets vägnar:

VÄRNER RYDÉN.

I detta ärendes slutliga behandling hava deltagit:

från första kammaren: herrar Olof Olsson, A. Dahl, D. Bergström, K. J. Ekman, Oscar Olsson, C. L. A. A. Reuterskiöld, J. B. Johansson, J. Bergman, E. A. Lundell, K. A. W. Björck, I. H. E. Pauli och T. E. Ström, samt

från andra kammaren: herrar K. V. Rydén, C. Lindskog, A. T. A. Wallerius, P. C. Jonsson, J. E. Andersson i Ovanmyra, C. P. Olsson i Mellerud, N. K. Törnkvist i Bjuv, O. S. Holmdahl, R. Wagnsson, fröken B. Wellin, herrar I. E. B. Englund och G. A. Mossen.

Reservationer:

vid punkt II: 1:o) av herrar *A. Dahl, K. J. Ekman, J. B. Johansson, E. A. Lundell, C. Lindskog, A. T. A. Wallerius, O. S. Holmdahl* och fröken *B. Wellin*, vilka ansett, att sammanjämkning bort företagas sålunda, att utskottet föresloge, att å sid. 87 i utskottets utlåtande efter det stycke, som slutar med orden »gymnasiet genomsnittliga», bleve införd följande:

»Utskottet vill emellertid uttala den meningen, att undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmes, att kristendomen genomgående bibehålles bland de obligatoriska ämnena, därvid må kunna vidtagas sådan anordning, att kristendoms-kunskap ej obligatoriskt ingår såsom ämne i studentexamen»;

vid samma punkt av herr *J. Bergman*, som anförde:

»Frågan om religions-kunskapens ställning på gymnasiet ser jag icke närmast från religiös, än mindre från konfessionell synpunkt; jag ser den väsentligen såsom en allmän bildnings- och kulturfråga. Det kan anföras goda skäl för den meningen, att en konfessionell undervisning i kristna kyrkans tros- och sedelära må kunna utgå ur schemat på ett stadium, som i regeln inträder efter konfirmationsåldern. Men frågan gäller icke detta. Den gymnasiala kristendomsundervisningen är redan nu och blir hädanefter i ännu högre grad historiskt lagd. Kristendomens idéer och traditioner samt kyrkans institutioner och former ha till den grad ingripit i den allmänna kulturutvecklingen genom seklerna, att det måste uppstå de mest gapande luckor i vetandet om såväl kultursammanhanget i det hela som om viktiga detaljer å olika profana kunskapsområden, därest kristendomsundervisningen skulle bortfalla på ett mera moget stadium, där lärjungarna äga helt andra och bättre förutsättningar att förstå sakens betydelse än de haft på nederstadiet. Varken den politiska historien, kulturhistorien eller litteraturhistorien, för att icke tala om konsthistorien och filosofiens historia, äro begripliga utan en ej alltför ytlig kännedom om kristendomens och kyrkans idéer, urkunder, ledande personligheter, traditioner och verksamhetsformer.

Ett inryckande av någon allmän fras, att vissa moment, som förut ingått i kristendomsundervisningen, hädanefter skola meddelas vid undervisningen i historia, innebär icke någon nämnvärd garanti mot den sänkning av kultur- och bildningsnivån, som borttagandet av kristendom som allmänt ämne på gymnasiet skulle medföra. Redan nu måste historieläraren beröra vissa hit-hörande moment, men om han skall övertaga den vidsträcktare undervisning

på detta område, som skulle ge tillräcklig ersättning ur allmän kultursynpunkt av det förlorade, måste dels garantier anskaffas för historielärarnas ökade kompetens i detta avseende med därav följande förlängning av deras utbildningstid, dels även den icke betydelselösa faran uppstå, att den egentliga historien beskäres med avseende på dess egentliga uppgift. Det bör erinras, att redan genom föreskriften, att det nya ämnet medborgarkunskap — ett för visso viktigt och oundgängligt ämne — skall i högre grad än hittills ingå i historieundervisningen, dess gamla kärna sammanpressas. Mycket av onödiga årtal, krigshistorisk ballast o. s. v. kan säkerligen utmönstras, men även med erkännande härav kan man icke utan den största oro se de stigande anspråken på historieundervisningen såsom en allmän reservoar för heterogena, ehuru i vissa avseenden besläktade hjälpvvetenskapers stoff. Säkerligen kommer även ett visst konsthistoriskt och filosofihistoriskt inslag att krävas, allt i och för sig gott men medförande en teknisk belastning, som måste bli olidlig och för övrigt leda till en ytlig och rapsodisk encyklopedi av allt möjligt — i rak motsats till den nyare pedagogikens krav på koncentration och fördjupning.

En sammanjämkning på den linjen, att vissa moment av kristendoms-kunskapen skulle överflyttas till historien, är i realiteten ingen sammanjämkning, utan blott ett första kammarens biträdande av andra kammarens beslut. Tanken på den nämnda överflyttningen var nämligen underförstådd i utskottsmajoritetens yrkande.

Min mening är emellertid icke att betrakta kristendomen som ett av det blivande differentierade gymnasiets kärnämnen av samma art som de s. k. huvudämnena på varje linje. Det historiska religionsstudium ur allmän kultursynpunkt, vilket här förordas som oundgängligt, bör kunna meddelas på 2 veckotimmar, såsom nu, ja kanske till och med på 1 veckotimme, men det bör ej få försvinna.

En blick på de starka minoriteterna i bägge kamrarna visar, att båda ha känt sig högst tveksamma i den viktiga, men i debatternas sista timme utan sakkunnigas yttranden, utan utredning framkomna frågan. Under sådana förhållanden borde klokheten manat till bibehållande av status quo, tills saken blivit närmare utredd.

För att emellertid visa tillmötesgående vid en sammanjämkning har jag yrkat en anordning, vilken innebär medgivande att ämnet med bibehållande av sin karaktär för övrigt icke nödvändigt må behöva ingå i examensämnen vid studentexamen:

Jag har alltså ansett, att

sammanjämkning bort företagas sålunda, att utskottet föresloge, att å sid. 87 i utskottets utlåtande efter det stycke, som slutar med orden »gymnasiet genomsnittliga», bleve införd följande:

»Utskottet vill emellertid uttala den meningen, att undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmas, att ämnet kristendom genomgående bibehålles

bland de obligatoriska ämnena, varvid dock må kunna vidtagas sådan anordning, att kristendomskunskap ej obligatoriskt ingår såsom ämne i studentexamen»;

vid samma punkt av herr *G. A. Mosesson*.

Herrar *K. V. Rydén, Olof Olsson, Oscar Olsson, I. H. E. Pauli, P. C. Jonsson, R. Wagnsson* och *I. E. B. Englund* hava anhållit att få antecknat, att de under utskottets överläggning om sammanjämkning av kamrarnas beslut i de under II: 1:o) och 2:o) omnämnda frågorna företrätt den meningen, att av konstitutionella skäl någon sammanjämkning icke bort äga rum.
